

Kolekcje faksymiliów w bibliotekach: badanie, ochrona i waloryzacja dziedzictwa rękopiśmiennego w epoce fotografii

Faksymilia to dokładne reprodukcje rękopisów: rysowane, rytowane, fotografowane, drukowane kopie pisma, znaków muzycznych, miniatur, iluminacji wypełniających zwoje papirusu, karty pergaminu czy papieru. Wraz z ustanowieniem metod i dyscyplin naukowych poświęconych lub opartych na badaniu rękopisów, takich jak paleografia, papirologia, muzykologia, historia średniowiecza czy historia sztuki, odgrywały one kluczową rolę jako podstawowe narzędzia badawcze. Uznawano je za cenne przedmioty kolekcjonerstwa i bibliofilii, dostrzegano ich wartość konserwatorską, stały się przedmiotem wyrafinowanych eksperymentów technologicznych i innowacji mających na celu tworzenie coraz bardziej precyzyjnych i dostępnych reprodukcji.

Projekt ma na celu zbadanie kolekcji faksymiliów utworzonych w ramach najważniejszych europejskich i amerykańskich bibliotek – w tym Francuskiej Biblioteki Narodowej, Muzeum Brytyjskiego, Biblioteki Morgana w Nowym Jorku czy Biblioteki Watykańskiej – od drugiej połowy XIX stulecia do wybuchu drugiej wojny światowej, a więc w okresie profesjonalizacji badań, instytucjonalizacji kolekcji publicznych, rozwoju technologicznego. Kolekcje te będą rozpatrywane jako uniwersalne archiwa badawcze, wokół których wykuwały się koncepcje międzynarodowej odpowiedzialności za dziedzictwo, globalnego zarządzania spuścizną kulturową, internacjonalizmu naukowego. Projekt przedstawi analizowane biblioteki nie tylko jako repozytoria bezcennych rękopisów, ale przede wszystkim jako laboratoria podejmowanych przez międzynarodową społeczność badaczy, fotografów, wydawców czy bibliofilów badań nad rękopisami, projektów ich reprodukcji i ochrony. W centrum uwagi znajdą się zatem drugoplanowi aktorzy nauki, w tym bibliotekarze, oraz ich często dziś zapomniane wizjonerskie przedsięwzięcia.

Ważnym celem tego projektu jest powiązanie analizowanych historycznych zbiorów faksymiliów z ich dzisiejszymi odpowiednikami wykonywanymi przy użyciu ciągle ulepszanych technik cyfrowych. Sensacyjne wyniki głośnych projektów – takich jak *Vesuvius Challenge* czy *Greek Texts* poświęconych odszyfrowaniu zwęglonych papirusów z Herkulanum – powinny być zatem ujęte nie tylko jako rezultat czwartej rewolucji przemysłowej, ale przede wszystkim jako kolejny etap nieprzerwanej tradycji badań, ochrony i waloryzacji rękopisów, w której reprodukcja odgrywała kluczową rolę.

Kolekcje znajdujące się w centrum zainteresowania tego projektu są dzisiaj raczej na marginesie badań i przestrzeni bibliotek: przenoszone z czytelni rękopisów do nieraz odległych magazynów, innych działów, a nawet zapomniane. Ważnym efektem tego projektu będzie zatem nie tylko ich opracowanie, ale również refleksja nad ich współczesnym znaczeniem, aktualnością, a także nad sposobami ich ochrony i waloryzacji.

Rezultaty projektu zostaną opracowane przede wszystkim w formie monografii naukowej pomyślanej jako pierwsze tak obszerne studium poświęcone zjawisku historycznych kolekcji faksymiliów w bibliotekach. Ponadto opracowana zostanie ogólna deklaracja dotycząca ich znaczenia i wartości, której celem będzie zaproponowanie ogólnych wytycznych dotyczących ich przechowania i ochrony.